

Članice projekta in ostale vas vabimo k branju nadaljnjih prispevkov na temo ženske v znanosti, ki bodo objavljeni v julijski številki **Časopisa za kritiko znanosti** (št. 224, 2006):

Katarina Majerhold se s člankom **Kratka filozofska zgodovina spolne razlike** za razliko od ostalih člankov ne umešča neposredno v problematiko enakosti žensk in moških v znanosti, ampak se ukvarja predvsem s spolno razliko, kakor jo utemeljuje filozofija od samih začetkov zahodne civilizacije (antike) vse do današnjih dni (postmodernizma).

Tako v antiki Aristotel poda tipično utemeljitev ženske mentalne inferiornosti glede na (reproduktivno) analogijo z moškim in kot primerjalno inferiornost z moškim telesom: moški lahko oplodi drugo bitje, medtem ko je ženska lahko le oplojena, žensko telo s svojo konstitucijo izraža znake telesne šibkosti (manjša mišična masa, manjša poraščenost ipd.) in s tem nepopolnosti glede na moško telo. Od njene fizične inferiornosti je Aristotel prešel na mentalno inferiornost in zaključil, da če se ženska ne more sama braniti, potem so tudi njeni možgani majhni: »Med živalmi ima moški glede na svojo velikost največje možgane in med ljudmi ima moški večje možgane kot ženska«. Aristotel je tako svojo opredelitev ženske telesne in mentalne inferiornosti utemeljil na naslednji analogiji: ker je ženska po naravi šibkejša, moramo njeno naravo vzeti kot deficitarno – glavni temelj ženskih pomanjkljivosti je sama ženska narava. Takšen prikaz utemeljitve ženske in njenih sposobnosti se je vleklo še v začetek 20. stoletja, ko so eksperimentalno dokazali, da ta analogija dejansko ne drži. A to je le en tipičen prikaz filozofskega rezoniranja o spolni razliki. Skozi zgodovino se je ženske in moške utemeljevalo še z ostalimi več ali manj podobnimi reprezentacijami: moški je um, gospodar, učitelj, aktiven, suveren, samonadzorovalen subjekt, medtem ko je ženska narava, telo, necela, deformiran/nepopoln moški, podrejena, učenka, pasiven in sprejemajoči objekt.

Dunja Mladenič v članku **Enakost žensk in moških v znanosti in raziskovanju: (pri)poročila Evropske komisije** obravnava enakost možnosti spolov v znanosti in raziskovanju najprej skozi optiko dosedanjih evropskih dokumentov in iniciativ na tem področju (ETAN, Helsinška skupina, ENWISE ipd.), nato problematizira to stanje v Sloveniji, zlasti v okviru evropskega projekta Srednjeevropskega centra za ženske in mlade v znanosti (CEC-WYS), katerega glavna koordinatorica je. Mladeničeva pravi, da projekt CEC-WYS v svoji viziji [6FP ERA projekta CEC-WYS] opozarja na problematiko dvojne marginalizacije žensk v srednji in vzhodni Evropi in trdi, da se ženske na svoji poti v vrh znanosti soočajo z družbenimi in institucionalnimi predsodki – od tradicionalne vloge ženske v družbi in družini do stereotipov glede kvalitete žensk in moških nasploh. Kot eno izmed pomembnejših aktivnosti Srednjeevropskega centra za ženske in mlade v znanosti navaja ugotovitve raziskave o trenutnem stanju ozaveščenosti o vprašanih enakosti spolov v znanosti. Za namen raziskave so bili izdelani vprašalniki v treh različicah, ki so naslavljali tri glavne skupine akterjev: politiko (poslanih 82 vprašalnikov), znanost in raziskovanje (poslanih 169 vprašalnikov), medije (poslanih 96 vprašalnikov). Sklep raziskave o trenutnem stanju ozaveščenosti, ki ga ponuja Mladeničeva na osnovi analize pridobljenih podatkov s pomočjo strojnega učenja (po metodi odločitvenih dreves) pa je: povečati informiranost znanstvenih krogov o razvojni strategiji Slovenije na področju znanosti in raziskav ter vključenosti stališča o zagotavljanju enakih možnosti spolov. Pri tem bi lahko ustrezna ministrstva podala priporočila glede upoštevanja (v znanosti) in predstavljanja (v medijih) neenakosti spolov na področju znanosti in raziskovanja. Prav tako bi bilo, po njenem mnenju, dobro izvesti akcijo v smislu informiranja tako političnih kot tudi znanstvenih in medijskih krogov o dokumentih in združenjih, ki obravnavajo problematiko žensk v znanosti.

Maca Jogan v članku **Ženske v znanosti: od izključenosti do (popolne) vključenosti** obravnava temo z vidika umeščenosti v zgodovinsko dinamično sociokulturno okolje, pri čemer se navezuje na ključne značilnosti politične usmeritve Evropske unije glede odpravljanja diskriminacije žensk v znanosti ter osredinja na oris stanja v Sloveniji. Na podlagi ankete, s katero so bile zajete vodilne osebe na ravni državnih organov, znanstvenih ustanov in javnih občil v letu 2005 (v okviru projekta CEC-WYS), je ugotovila nekatere značilnosti, ki so pomembne za celovitejše uresničevanje načela enakih možnosti žensk in moških v znanosti. Med splošnimi značilnostmi izstopajo: sorazmerno slabo poznavanje širše politične usmeritve ter tudi praktičnih ukrepov v nekaterih tujih državah; nizka stopnja sodelovanja in pretoka informacij med različnimi relevantnimi ustanovami in področji (med pristojnimi državnimi organi in raziskovalnimi ustanovami ter mediji in znotraj

raziskovalnega področja); neobstoj pristojnih oseb ali teles odgovornih za integracijo načela enakih možnosti na vse ravni in na vsa področja delovanja; prevladujoče zadovoljstvo z obstoječim stanjem (zlasti v medijih in znanosti); večja ozaveščenost, kritičnost do obstoječega in pripravljenost za konkretne izboljšave pri ženskah; spolno skoraj izenačena visoka stopnja ponotrzanosti ključnih načel enakih možnosti za oba spola nasploh. Avtorica ugotavlja, da bo v Sloveniji potrebnih še vrsto usklajenih dejavnosti za nadaljnje odpravljanje še obstoječih oblik prikrite diskriminacije žensk v znanosti.

Polona Novak v članku **Ali ženske v Sloveniji prejemajo nižje plače od moških za enako znanstveno-raziskovalno delo?** odgovarja, da je to dejstvo, s katerim se srečujemo v Sloveniji. Takšen odgovor ji je narekoval sklep raziskave o bruto plačah zaposlenih v javnih raziskovalnih zavodih za leta 2001, 2002 in 2003, ki je bila izvedena na pobudo Komisije za uveljavitev vloge žensk v znanosti (katere članica je), Ministrstva za šolstvo, znanost in šport in Urada za znanost. Tako vsi zbrani in analizirani podatki glede na zaposlitev po spolu, bruto plačo po spolu, izobrazbi in raziskovalnem nazivu ter funkcijskem dodatku po spolu in izobrazbi kažejo na značilno diskriminacijo na področju zaposlenih v javnem raziskovalnem sektorju. Natančneje, za povprečne bruto plače po raziskovalnem nazivu, katerim odštejemo funkcijske dodatke in stimulacijo, je značilno, tako kot za bruto plače z dodatki po nazivu, da so v opazovanem obdobju v vseh grupah plače moških višje od plač žensk v isti grupi. V povprečju so ženske bruto plače brez dodatkov od 0,7 do 11,7 odstotnih točk manjše kot moške. Prav tako moški praviloma prejemajo višje povprečne funkcijske dodatke kot ženska, kar pomeni, da so pogosteje imenovani na funkcijska mesta in da so imenovani na mesta, ki so finančno višje ovrednotena. Taka funkcija je mesto direktorja v javnem raziskovalnem zavodu in v opazovanem obdobju so ženske zasedale le tretjino direktorskih mest. Podoben položaj je v vodenju organizacijskih enot – raziskovalnih skupin v JRZ, kjer le 30 % skupin vodijo ženske. Ob predpostavki, da je večina sredstev za funkcijske dodatke izplačanih za mesto direktorja/direktorice in mesto vodje skupine, lahko zaključimo, da ženske za opravljanje del na enakih funkcijskih mestih prejemajo nižje funkcijske dodatke.

A razlike v plačah so, po mnenju Novakove, samo ena od oblik spolne diskriminacije. Ostale raziskave, ne le v Sloveniji, ampak tudi v ostalih evropskih državah so pokazale, da obstajajo različne oblike – bolj ali manj prikrite – diskriminacije tudi na področju samega raziskovanja in znanosti.

Zdenka Šadl končuje blok s člankom **Iluzija inkluzije – Znanstvenice v homosocialnem miljeju** in razkriva spolno neenakost znotraj akademskih institucij, čeprav naj bi bile te znotraj univerzalizma konstruirane kot objektivna in spolno nevtralna okolja, ki jih organizira in strukturira meritokratski sistem znanosti. Toda številne študije primerov, raziskav in feministične analize akademskega in univerzitetnega sveta kažejo kontinuiran in globoko ukoreninjen sistem spolne neenakosti ter (formalnih in neformalnih) vertikalnih in horizontalnih razlik med spoloma, ki temelji na moško označenem normativnem sistemu vrednot in pogledov ter na maskulinem modelu akademskega dela in profesionalizma. To priča, da imajo moški možnost večjega uspeha pri znanstveno-akademski karieri že samo zato, ker so moški in ženske nasprotno manjše možnosti, že samo zato, ker so ženske. Poleg tega pa oba s socializacijo ponotrzanita svoje mesto/vlogo v družbi. Zato se, po njenem, problemi žensk v akademskem okolju kažejo predvsem v obliki družbene in ne individualne narave in so povezani z akademsko (univerzitetno) kulturo, kakor tudi z nevidnimi mehanizmi, ki to kulturo utrjujejo preko spolno asimetrične alokacije položajev, nagrad in časti. Nenazadnje pa so pogojeni tudi s sistemom spolne dominacije in neenakosti v širši družbi (neenaka delitev domačega dela, spolni stereotipi in spolno specifična socializacija, spolna določenost profesionalnosti), ki producira relativno dolgotrajne učinke na najgloblji ravni žensk in moških v obliki dispozicij oziroma 'spontano' prilagojenih sistemu, ki jih ustvarja.